

Osnovne teorije i vrste agresije i nasilja

Prof. dr Bojana Dinić, 04.11.2023.

Agresija

- ▶ bilo koje ponašanje s namerom da se nanese psihološka ili fizička šteta drugome, a koju drugi želi da izbegne
(Anderson & Bushman, 2002; Baron & Richardson, 1994)
- ▶ opazivo ponašanje, a ne emocija, kognitivna predstava ili osobina ličnosti
- ▶ socijalno ponašanje
- ▶ mora postojati namera da se nanese šteta
- ▶ bez obzira na to da li je nanošenje štete uspešno ili ne, naglasak je na nameri da se nanese šteta

Agresivnost

- ▶ bihevioralna ili motorna komponenta: **agresija**
- ▶ emocionalna ili afektivna komponenta: **bes**
  - ▶ **bes kao stanje**: psihobiološko, emocionalno stanje odn. stanje označeno subjektivnim osećajem neprijatnosti, čiji se intenzitet menja od blage razdražljivosti ili zlovolje do snažne ljutnje i gneva (Spielberg, 2001)
  - ▶ **bes kao osobina**: sklonost da se širok raspon situacija opaža kao uzrujavajući ili frustrirajući, i da se na njih odgovori povišenim stanjem besa (Spielberg, 2001)
- ▶ kognitivna komponenta: **hostilnost**
  - ▶ negativna evaluacija drugih odn. negativna uverenja o motivima i namerama drugih ljudi (Buss, 1961; Ramírez & Andreu, 2006)
  - ▶ **hostilnost kao stanje i kao osobina**

Nasilje

- ▶ namerno, zaprećeno ili aktuelno korišćenje fizičke sile ili moći protiv sebe ili druge osobe, ili protiv grupe ili zajednice, što za posledicu ima ili je vrlo verovatno da će imati ozledu, smrt, psihološke posledice, teškoće u razvoju ili deprivaciju (WHO, 1996)
  - ▶ naglasak je na posledicama
- ▶ namerno i neopravdano nanošenje štete drugome (Popadić, 2009)
  - ▶ naglasak je na nameri da se nanese šteta

Sličnosti i razlike između agresije i nasilja

Sličnosti

- ▶ interpersonalni kontekst
- ▶ namera da se nanese šteta drugome (ali kod nasilja se sagledavaju i posledice)
- ▶ nanošenje štete drugome

Razlike

- ▶ obim: nasilje je uži pojam
  - ▶ svi oblici nasilja jesu agresija, ali svaki oblik agresije – nije nasilje
- ▶ intenzitet: nasilje je ekstremna agresija
- ▶ fizička povreda: nasilje se vezuje za postojanje fizičke povrede ili rizika od fizičkog povređivanja
  - ▶ međutim, postoje i drugi oblici nasilja, npr. emocionalno
- ▶ neopravdanost štete

Slični konstrukti

- ▶ antisocijalno ponašanje

- ▶ širi skup ponašanja koji uključuje i krađu, zloupotrebu supstanci, vandalizam...
- ▶ narušavanje socijalnih normi, ljudskih prava drugih osoba ili uništavanje tuđe imovine (Miller & Lynam, 2001)
- ▶ namera nije nužno nanošenje štete drugome

- ▶ korelacije antisocijalnog ponašanja sa agresijom i nasiljem su niske ili umerene – distinktivna ponašanja

Slični konstrukti

- ▶ bes
- ▶ hostilnost
- ▶ impulsivnost
  - ▶ osobina ličnosti
  - ▶ tendencija da se brzo i neplanirano reaguje, bez promišljanja o negativnim posledicama takvog reagovanja ili o alternativnim reakcijama
  - ▶ manifestacija agresivnosti i impulsivnosti može biti ista, ali je bitna motivacija za takvim ponašanjem (kod impulsivnosti **ne postoji** namera za nanošenjem štete)

Vrste agresije

- ▶ **Forme** – način ispoljavanja (kako?)
  - ▶ fizička, verbalna i emocionalna/psihološka + digitalna
  - ▶ direktna i indirektna
    - ▶ da li je napadač u direktnom kontaktu sa žrtvom?
    - ▶ indirektna, relaciona ili socijalna?
  - ▶ otvorena i prikrivena
    - ▶ da li napadač želi da bude identifikovan?
  - ▶ aktivna i pasivna
    - ▶ činjenje na štetu drugome ili nečinjenje koje šteti drugom
  - ▶ premeštena

Vrste agresije

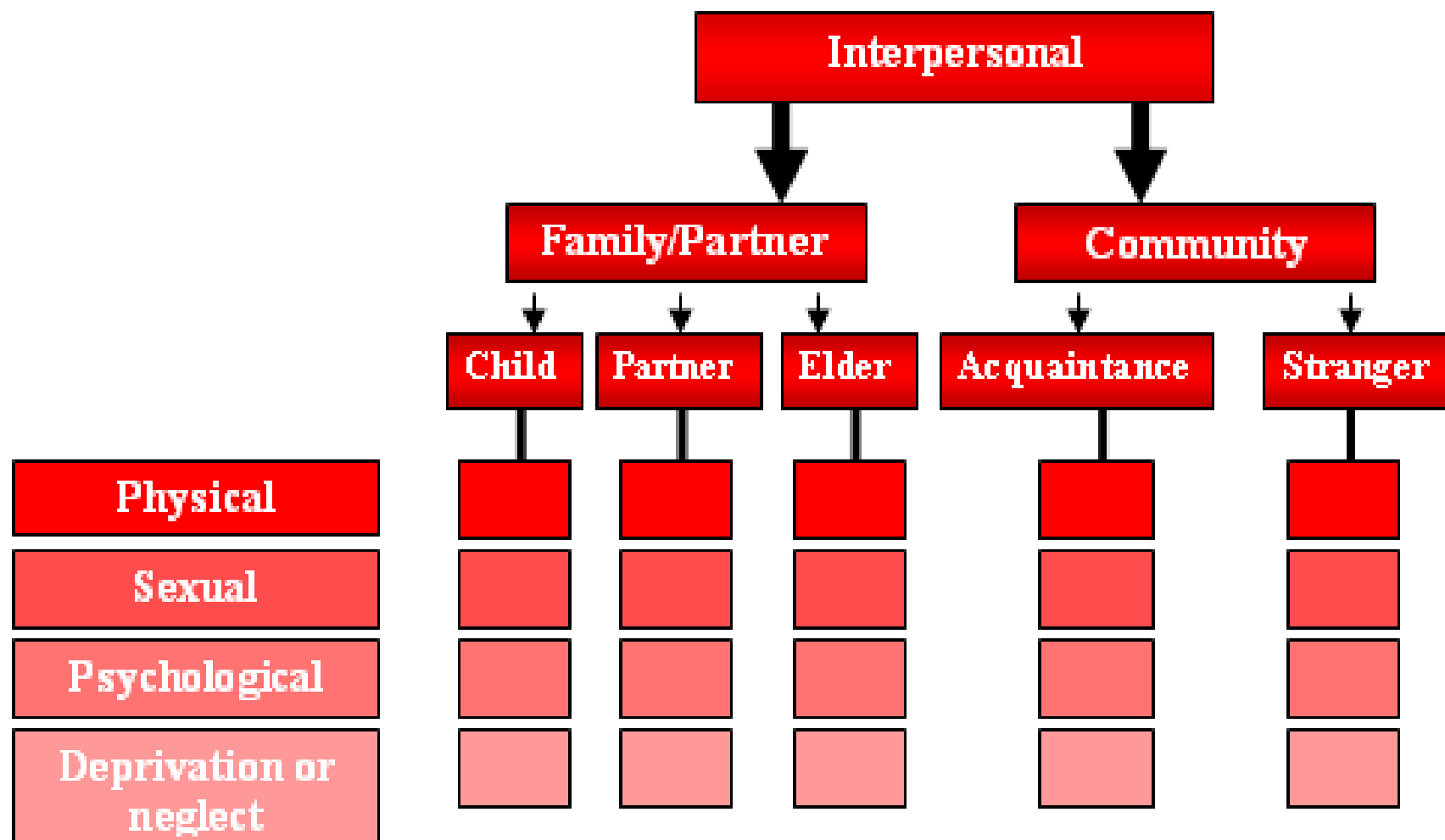

- ▶ **Funkcije – motivacija za agresijom (zašto?)**
  - ▶ reaktivna, afektivna, hostilna, neprijateljska, odbrambena
    - ▶ primarni cilj – nanošenje štete drugome
    - ▶ reakcija na opaženu pretnju, provokaciju
    - ▶ impulsivnost, slaba emocionalna regulacija, bes, deficit egzekutivnih funkcija
    - ▶ hostile atribucije
    - ▶ viši neuroticizam i niža saradljivost
  - ▶ proaktivna, instrumentalna, predatorska
    - ▶ primarni cilj nije nužno agresivan, već je povezan s dobijanjem nagrade: sticanje bogatstva, statusa u društvu, isticanje pravde...
    - ▶ agresija je instrument zarad ostvarivanja tog cilja
    - ▶ javlja se nezavisno od opažene pretnje, provokacije
    - ▶ promišljenost i isplaniranost
    - ▶ uverenje da se agresija “isplati”
    - ▶ niža saradljivost

-
- ▶ Koja funkcija je više u vezi s nasiljem?

Vrste nasilja: WHO

Teorije agresije

- ▶ Instinktivističke teorije
- ▶ Reakcionističke teorije
- ▶ Teorije učenja
- ▶ Kognitivističke teorije
- ▶ Biološko-fiziološke teorije

Instinktivističke teorije

- ▶ **determinizam**: uzrok su **instinkti**, relativno trajni i stabilni biološki pokretači ponašanja
- ▶ Frojdova psihoanalitička teorija agresije
  - ▶ instinkt života (Eros) i instinkt smrti (Tanatos)
  - ▶ ponašanje je određeno delovanjem ova dva sukobljena instinkta
  - ▶ zbog Tanatosa postoji težnja za autoagresijom, ali zbog Erosa dolazi do sublimacije, te se agresija ispoljava prema drugome
- ▶ Psihoanalitičke teorije nakon Frojda
  - ▶ agresivni instinkt (instinkt borbenosti)
  - ▶ Ana Frojd: hidraulički model agresije

Instinktivističke teorije

- ▶ Neoanalitičke teorije: Fromova teorija agresije
  - ▶ **benigna** agresija – urođena, odbrambena, vezana za percepciju opasnosti
  - ▶ **maligna** – naučena/stečena, napadačka, vođena željom za razaranjem i uništavanjem; karakteristična samo za čoveka
- ▶ Etološke teorije
  - ▶ Lorenc: hidrauličko shvatanje + ideja da je agresija korisna za život, da služi održanju jedinke i vrste

Osnovne kritike:

- ▶ suviše determinističke i isključive
  - ▶ pojam instinkta je nedokazan
  - ▶ nedostaje operacionalizacija teorija
-

Reakcionističke teorije

- ▶ agresija je reakcija tj. **odgovor na frustraciju** (S-R šema)
- ▶ Dolard i sar.: hipoteza o frustraciji i agresiji (F-A hipoteza)
  - ▶ frustracija uvek dovodi do agresije, a agresija se javlja jedino kao rezultat frustracije
  - ▶ šta je **frustracija**?
    - ▶ stanje koje odlikuje prisustvo neprijatnih emocija u situaciji kada postoji prepreka u ostvarenju nekog željenog cilja
    - ▶ uzrokovana je spoljašnjim, situacionim činiocima
- ▶ međutim, ne dovodi svaka frustracija do agresije i postoji agresija koja nije rezultat frustracije

Reakcionističke teorije

- ▶ Miler: frustracija **može** dovesti i do neagresivne reakcije (npr. bežanje), ali je agresija najuspešniji odgovor u redukciji frustracije
- ▶ Berkovič: frustracija ne izaziva direktno agresiju, već negativno emocionalno stanje – ljutnju i bes, koje uz postojanje određenih uslova dovodi do agresije
  - ▶ negativno emoc. stanje (uzbuđenje) - medijator
  - ▶ “agresivni znaci” – pojačavaju ili izazivaju agresiju - moderator

Reakcionističke teorije

Dolard i sar.

frustracija → agresija

“agresivni znaci”

Berkovič

frustracija → bes → agresija

bez “agresivnih
znakova”

→ nema
agresije

Berkovič: “efekat oružja”

I grupa

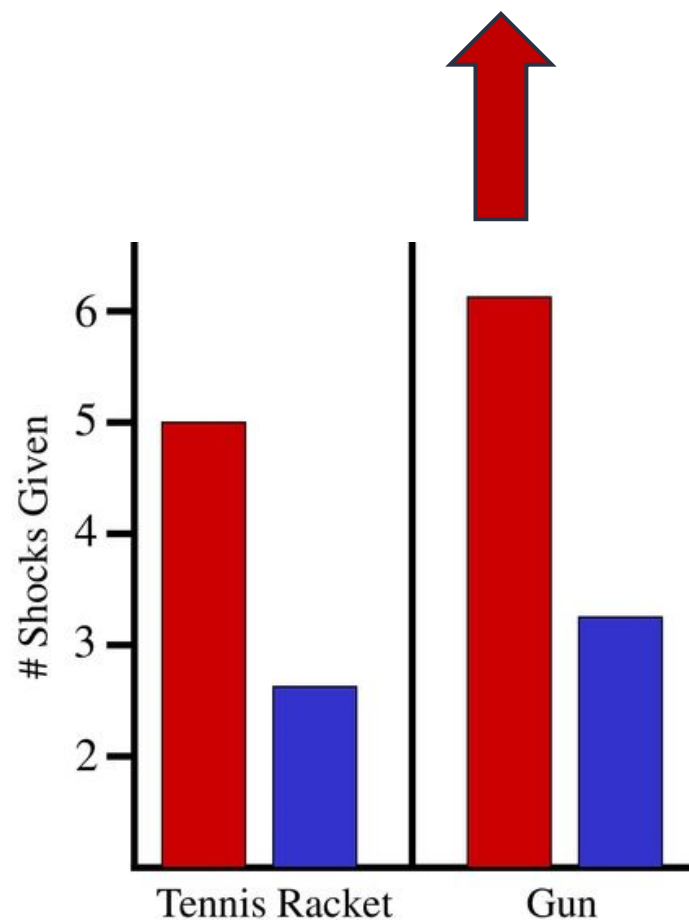

II grupa

III grupa

-

7 šokova   1 šok

Reakcionističke teorije

Osnovne kritike:

- ▶ nedovoljna generalizabilnost jer se objašnjava samo jedna funkcija agresije - reaktivna
- ▶ agresija nije uvek posledica frustracije (važi samo za F-A hipotezu)

Teorije učenja

- ▶ agresija je naučeni oblik ponašanja koji se javlja kao reakcija na određenu situaciju
  - ▶ instrumentalno učenje: agresija dovodi do pozitivnog potkrepljenja
  - ▶ kognitivno učenje: uči se veza između npr. besa i agresije
  - ▶ socijalno učenje

Teorije učenja

- ▶ Bandurina teorija socijalnog učenja
  - ▶ agresija se javlja bez postojanja prethodnih emocionalnih promena u organizmu
  - ▶ uči se putem posmatranja i imitacije agresivnog modela (“vikarijsko” učenje)
  - ▶ uloga nagrade i kazne: procena i interpretacija situacije

Osnovne kritike:

- ▶ agresivna igra, a ne agresija u svakodnevnom životu
- ▶ zanemarivanje emocija i uzbuđenja
- ▶ nedovoljna generalizabilnost, jer se objašnjava samo jedna funkcija agresije - **instrumentalna**

Kognitivističke teorije

- ▶ medijatorska uloga kognitivnih procesa između situacije i agresivne reakcije
- ▶ Dodž: Model socijalno-informacione obrade
  - ▶ ponašanje je rezultat kognitivne obrade socijalne situacije
  - ▶ kognitivne sheme:
jedinice organizovanog znanja u čijem se centru nalazi određeni pojam, ali i veliki broj drugih pojmova, situacija, događaja i akcija koje su s njim u vezi

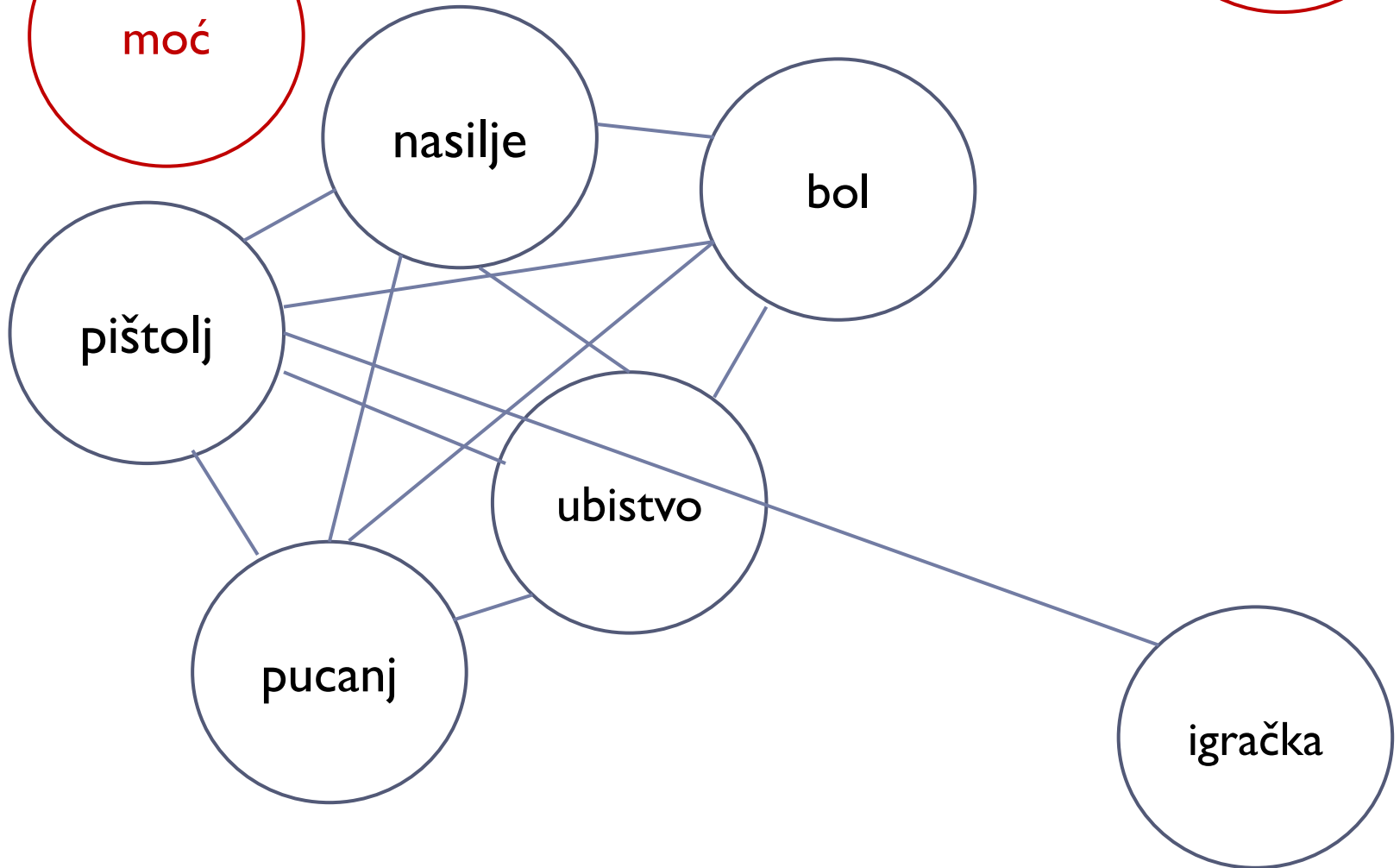
Model socijalno-informacione obrade

---

moć

moć

Kognitivističke teorije

- ▶ Hjuzman: Model informacione obrade
  - ▶ pored kognitivnih, uvodi i **emocionalne** procese
  - ▶ **skript** ili **scenarij**: integralni deo sheme tj. redosled događanja i operacija u okviru sheme
  - ▶ agresija je posledica emocionalnog stanja koje dovodi do “izvlačenja” agresivnih scenarija iz memorije

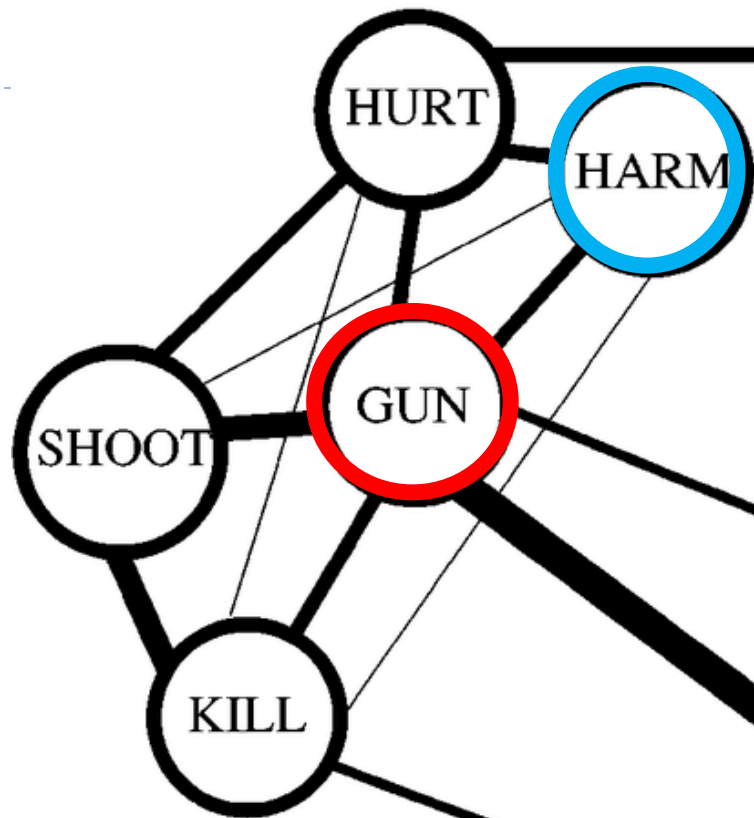

Model informacione obrade

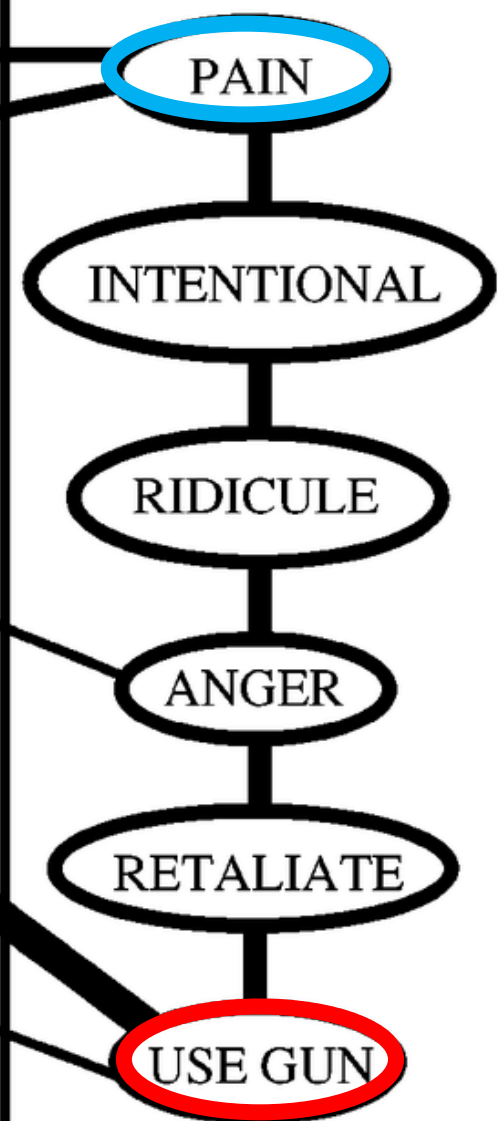

Aggression Concepts

Retaliation Script

Kognitivističke teorije

Osnovne kritike:

- ▶ objašnjava se kako, ali ne i zašto dolazi do agresije
- ▶ zanemarivanje situacionih i socijalnih faktora

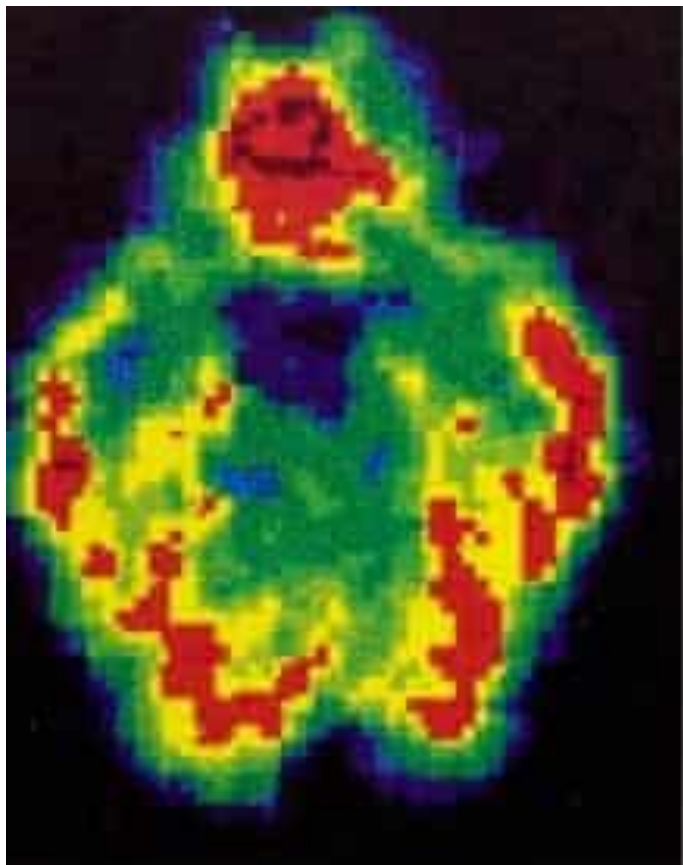

Biološko-fiziološke teorije

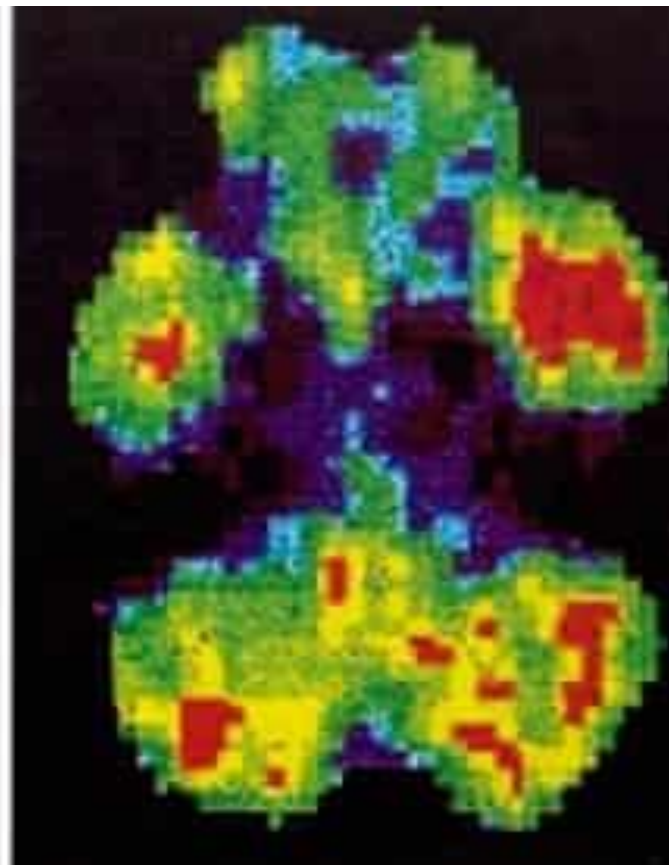

- ▶ višak jednog Y hromozoma (XYY sindrom)
  - ▶ XYY može indirektno biti povezan s agresijom, ali ne nužno
- ▶ višak testosterona
  - ▶ međutim, meta-analitičke studije nalaze nisku korelaciju (.14)
- ▶ centri u mozgu: temporalni režanj mozga i subkortikalne strukture (limbički sistem) koje uključuju cingulum, amigdal, hipokampus, talamus, hipotalamus i septum

Kontrolna grupa

Ubice

► Pogledajte predavanje: <https://www.youtube.com/watch?v=2ncLOWOXRvo>

Biološko-fiziološke teorije

Osnovna kritika:

- ▶ nepostojanje dokaza o uzročnosti
- ▶ nedoslednost rezultata
- ▶ redukcionizam: zanemarivanje socijalnih faktora i učenja

Blizanačke studije

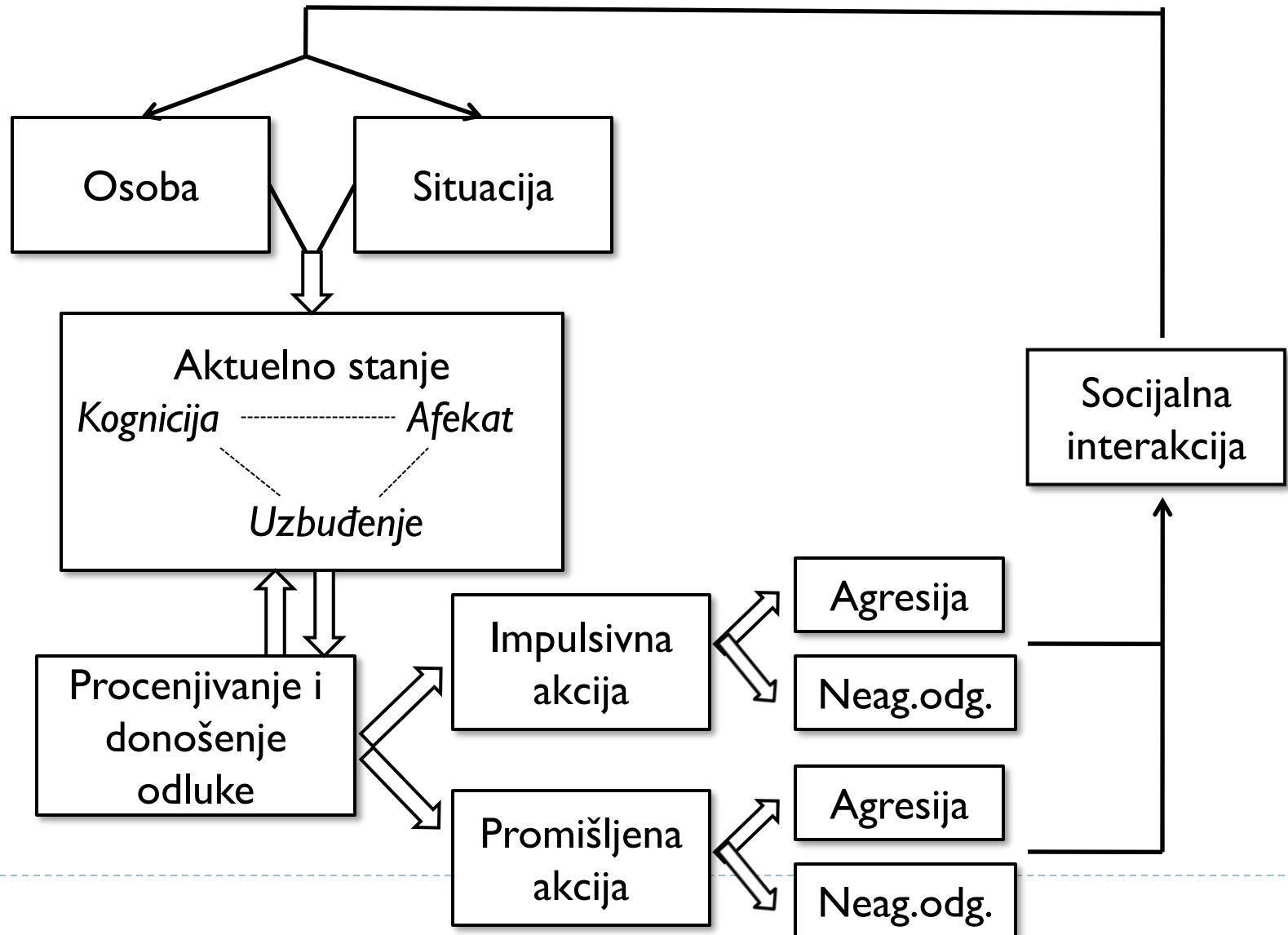
- ▶ genetički uticaji = **44%**
  - ▶ uticaji deljene sredine = 6%
  - ▶ uticaji nedeljene sredine = **50%**
-
- ▶ reaktivna agresija 26-39%
  - ▶ fizička agresija 49%
  - ▶ proaktivna agresija 32-41%
  - ▶ hostilnost i bes 36%
  - ▶ verbalna agresija 0%
- fizička 54-63%
  - relacionala agresija 20-23%

www.blizanci.rs

Opšti model agresije (Anderson & Bushman, 2002)

Literatura

- ▶ Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*. Zagreb, RH: Grafocentar.

str. 13-58

- ▶ Dinić, B. (2022). *Digitalno nasilje*. Novi Sad, RS: Filozofski fakultet u Novom Sadu.

<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2022/978-86-6065-705-5>

str. 10-25

- ▶ prezentacija

